

RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE: PROCENA IMPLEMENTACIJE, UTICAJA I IZAZOVA U REPUBLICI SRBIJI

Kosorić Danko¹

Sažetak: Rodno odgovorno budžetiranje predstavlja ključnu strategiju za unapređenje rodne ravnopravnosti i pravedne raspodele resursa u društvu. Implementacija ovog koncepta u Republici Srbiji susreće se sa brojnim izazovima, ali istovremeno ima potencijal da značajno utiče na poboljšanje položaja žena i ostalih ugroženih grupa. Ovaj pregledni rad ima za cilj da analizira trenutnu situaciju u Republici Srbiji kada je reč o implementaciji, uticaju i izazovima rodno odgovornog budžetiranja. Kroz istraživanje se teži identifikaciji ključnih ciljeva, analizi postignutih rezultata, kao i identifikaciji prepreka i preporuka za unapređenje ove oblasti. Kroz sveobuhvatnu analizu, rad će doprineti boljem razumevanju značaja rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji i predložiti korake ka unapređenju ove oblasti u budućnosti.

Ključne reči: rodno odgovorno budžetiranje, rodna ravnopravnost, raspodela resursa, Republika Srbija.

UVOD

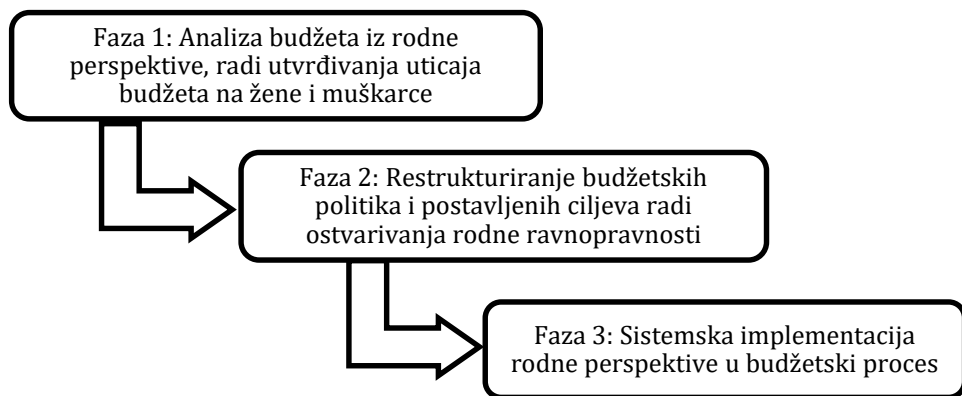
Prema tumačenju Saveta Evrope, rodno odgovorno budžetiranje predstavlja primenu uvođenja pitanja roda u budžetski proces i integraciju rodne perspektive u sve nivoe budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda radi promocije rodne ravnopravnosti (Quinn, 2009).

¹ Ministarstvo odbrane, Birčaninova 5, 11 000 Beograd, dankokosoric@yahoo.com

Rodno odgovorno budžetiranje predstavlja strateški pristup u kome se, pomoću alokacije sredstava za sprovođenje politika, mera i programa otklanjanju prepreke i podstiču višestruki potencijali žena i muškaraca, devojčica i dečaka u korist pozitivnog razvoja društva (Nikolin i Vladislavljević, 2017).

Rodno odgovorno budžetiranje je pristup planiranju, sprovođenju, praćenju i evaluaciji budžeta, koji uzima u obzir rodne razlike i potrebe različitih društvenih grupa kako bi se osigurala pravednija raspodela resursa i unapredila rodna ravnopravnost u društvu. Odredbama Zakona o budžetskom sistemu (Službeni glasnik Republike Srbije, 2009), propisano je da rodno odgovorno budžetiranje predstavlja uvođenje principa rodne ravnopravnosti u budžetski proces, što podrazumeva rodnu analizu budžeta i restrukturiranje prihoda i rashoda sa ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti. Cilj ovog koncepta je da se izvrši procena i analiza kako godišnji budžet države utiče na žene i muškarce na različite načine, te da se usmeri resursima ka rešavanju rodno-specifičnih problema i unapređenju položaja ranjivih grupa.

Ukratko, rodno odgovorno budžetiranje uključuje tri jasna skupa ili faze aktivnosti, kao što je to prikazano na sledećem dijagramu:

Izvor: Quin, 2009.

U okviru koncepta rodne ravnopravnosti, rodno odgovorno budžetiranje predstavlja njegovu praktičnu politiku (Squires, 2007).

Kroz rodno odgovorno budžetiranje teži se ostvarivanju ravnoteže i pravedne raspodele resursa u skladu sa potrebama i interesima svih

građana, što doprinosi opštem društvenom razvoju i prosperitetu. U Republici Srbiji, implementacija ovog koncepta je započeta pre nekoliko godina, ali postoje brojni izazovi u sprovođenju i ostvarivanju njegovog potencijala. Cilj ovog preglednog rada je da se analizira trenutno stanje implementacije rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji, proceni uticaj ovog koncepta na poboljšanje položaja žena i ugroženih grupa, kao i identifikuju glavni izazovi sa kojima se suočavaju relevantne institucije i organizacije civilnog društva.

Pored toga, rad će analizirati dosadašnja istraživanja i studije koje su sprovedene u oblasti rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji, kako bi se sagledao napredak koji je postignut, ali i identifikovale oblasti koje zahtevaju dodatnu pažnju i unapređenje.

Kroz analizu implementacije rodno odgovornog budžetiranja, kao i procenu uticaja i izazova sa kojima se suočava, ovaj rad ima za cilj da doprinese boljem razumevanju važnosti ovog koncepta za unapređenje rodne ravnopravnosti i društvenog razvoja u Republici Srbiji.

TEORIJSKI OKVIR

Rod se često meša sa polom, ali rod se odnosi na društveno izgrađene uloge, odgovornosti, prava, principe, ponašanja, karakteristike, prava i isključenja koja su dodeljena muškarcima i ženama. Grupa Ujedinjenih nacija za evaluaciju (UNEG, 2011) smatra da se rod odnosi na niz društveno konstruisanih uloga i odnosa, osobina ličnosti, stavova, ponašanja, vrednosti, relativne moći i uticaja koje društvo pripisuje polovima na različitoj osnovi. Dok je biološki pol određen genetskim i anatomskim karakteristikama, rod je stečeni identitet koji se uči, menja tokom vremena i varira unutar i među kulturama. Rod je relacioni i odnosi se ne samo na žene ili muškarce, već i na odnos između njih. Rod je dinamičan i kontekstualan. Zasniva se na ideji da nisu važne samo biološke i fizičke razlike između muškaraca i žena, već i društveni i kulturni značaj koji društvo pridaje tim razlikama (Kayumova, Mukharlyamova, Konopleva, & Berezhnaya, 2018).

Rodna ravnopravnost predstavlja koncept koji znači da sva ljudska bića imaju slobodu da razvijaju lične sposobnosti i prave izbore bez ograničenja nametnutih strogim rodnim ulogama; da se različito ponašanje, želje i potrebe žena i muškaraca u jednakoj meri uzimaju u

obzir, vrednuju i podržavaju (Babović, 2010). Rodna ravnopravnost podrazumeva jednake mogućnosti, prava i dostojanstvo za sve, bez obzira na rod, te se smatra temeljnim principom savremenog društva. Shodno iznetom, koncept rodne ravnopravnosti u javnim politikama predstavlja ključan okvir za razumevanje i primenu rodno odgovornog budžetiranja.

Implementacija koncepta rodne ravnopravnosti u javne politike može doprineti unapređenju položaja žena, smanjenju rodno zasnovanih nejednakosti, povećanju ekonomske participacije žena, kao i prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Takođe, rodno odgovorno budžetiranje igra ključnu ulogu u ostvarivanju ovih ciljeva, omogućavajući transparentnost, pravičnu distribuciju resursa i povećanu efikasnost javnih politika.

Koncept rodne ravnopravnosti u javnim politikama može se analizirati kroz različite teorijske pristupe i okvire. Postoji dva ključna teorijska okvira koji se često koriste za razumevanje značaja rodne ravnopravnosti u javnim politikama:

- **Feministička teorija:** Pruža osnovni okvir za razumevanje rodne nejednakosti i sistema patrijarhata koji oblikuju društvene odnose. Fokusirajući se na rodnu analizu političkih procesa, ova teorija ističe važnost uključivanja ženskih glasova, shvatanje politike iz perspektive žena i prepoznavanje inherentne rodne nejednakosti u društvu. Zagovornici ovog pristupa smatraju da teorijske pretpostavke konvencionalne ekonomije o racionalnoj individui i prirodnoj reprodukciji, i elastičnom i besplatnom ženskom radu, zapravo, prikrivaju uspostavljene odnose moći, hijerarhije, pristrasnosti i ispoljavanja autoriteta nad ženama u privatnoj i javnoj sferi (Marcal, 2016).
- **Rodno-orijentisani pristup razvoju:** Ovaj teorijski okvir fokusiran je na uvažavanje rodne dimenzije u procesima razvoja, sa ciljem unapređenja društvene pravde i inkluzivnosti. Kroz pristup rodno odgovornog budžetiranja nude se izgledi za veće uključivanje rodne ravnopravnosti u odluke o raspodeli sredstava i veću odgovornost za praćenje, kao i za izveštavanje o rodno specifičnim pokazateljima finansiranja (Leach, Mehta & Prabhakaran, 2016).

Ovi teorijski okviri pružaju osnovu za razumevanje koncepta rodne ravnopravnosti u javnim politikama, ističući značaj analize političkih procesa, socijalne pravde i inkluzivnosti u donošenju odluka koje se odnose na rodnu ravnopravnost.

Teorijski okvir za metode procene implementacije rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji uključuje nekoliko ključnih komponenti koje omogućavaju sveobuhvatno razumevanje i evaluaciju ovog procesa. Glavne komponente teorijskog okvira su rodna analiza, analiza politika, evaluacija ishoda i uticaja, komparativna analiza, participativne metode, kvantitativne i kvalitativne metode, kao i praćenje i izveštavanje.

Rodna analiza je metodološki pristup koji se koristi za istraživanje i razumevanje razlika u životima, potrebama, iskustvima i mogućnostima muškaraca i žena. Cilj rodne analize je identifikovanje i razumevanje rodni nejednakosti i kako one utiču na različite aspekte društva, uključujući ekonomiju, obrazovanje, zdravlje, politiku i pristup resursima. Ona pokušava da stvori preduslove kreatorima politika da shvate rodne neravnopravnosti u određenoj situaciji ili sektoru, jer ne opisuje samo trenutno stanje rodni razlika, već istražuje i njihove uzroke i posledice (EiGE, 2020).

Pored navedenog, analiza politika predstavlja proces evaluacije javni politika, budžeta i finansijskih planova sa ciljem da se osigura da oni odgovaraju različitim potrebama muškaraca i žena. Za ovaj proces je od velikog značaja dostupnost relevantni informacija za tu oblast, komunikacija i korišćenje u praktične svrhe (Đorđević, 2009).

Implementacija ovog teorijskog okvira omogućava sveobuhvatnu i sistematičnu procenu rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji, pružajući ključne informacije za unapređenje politika i postizanje veće rodne ravnopravnosti.

IMPLEMENTACIJA RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA U REPUBLICI SRBIJI

U Republici Srbiji su do sada preduzete različite aktivnosti radi implementacije rodno odgovornog budžetiranja, u cilju postizanja rodne ravnopravnosti i unapređenja položaja žena i ostalih osetljivih grupa u društvu. Do sada je sprovedeno nekoliko koraka i inicijativa u cilju implementacije rodno odgovornog budžetiranja:

- Zakonodavni okvir: Zakon o budžetskom sistemu iz 2015. godine je izmenjen kako bi uključio odredbe o rodno odgovornom budžetiranju. To je stvorilo pravnu osnovu za primenu rodno odgovornog budžetiranja u svim fazama budžetskog procesa.

- Strategije i akcioni planovi: Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period 2016-2020. godine, kao i akcioni planovi za njeno sprovođenje, uključuju ciljeve i mere za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja. Nova strategija za period 2021-2030. takođe naglašava važnost rodno odgovornog budžetiranja.
- Obuke i edukacija: Ministarstvo finansija sprovodi obuke i radionice za zaposlene u javnoj upravi, uključujući i one na lokalnom nivou. Cilj ovih obuka je podizanje kapaciteta za primenu rodno odgovornog budžetiranja.
- Pilot projekti: U nekoliko lokalnih samouprava sprovedeni su pilot projekti rodno odgovornog budžetiranja, koji su omogućili testiranje pristupa i identifikaciju dobrih praksi koje mogu biti primenjene na nacionalnom nivou.
- Integracija u budžetski proces: U periodu od 2016. do 2024. godine, Ministarstvo finansija je za svaku godinu donosilo Plan uvođenja rodno odgovornog budžetiranja u postupak pripreme i donošenja budžeta Republike Srbije. Ministarstva su obavezna da identifikuju rodne aspekte u svojim budžetskim programima i izveštavaju o njihovom sprovođenju.
- Monitoring i evaluacija: Postoje mehanizmi za praćenje i evaluaciju primene rodno odgovornog budžetiranja, koji uključuju izveštavanje o rezultatima i uticajima na rodnu ravnopravnost.
- Saradnja sa međunarodnim organizacijama: Republika Srbija sarađuje sa međunarodnim partnerima, kao što su UN Women i Evropska unija, koje pružaju tehničku podršku, finansijsku pomoć i ekspertizu u implementaciji rodno odgovornog budžetiranja.

Ovi koraci predstavljaju značajan napredak, ali je važno nastaviti rad na jačanju kapaciteta, unapređenju zakonskog okvira i povećanju svesti o značaju rodno odgovornog budžetiranja kako bi se postigli još bolji rezultati u oblasti rodne ravnopravnosti. U celini, postoji kontinuirani napor različitih institucija, organizacija civilnog društva i relevantnih aktera u Republici Srbiji da se unapredi implementacija rodno odgovornog budžetiranja i da se obezbedi veća efikasnost u postizanju rodne ravnopravnosti kroz budžetske procese.

Institucionalni okvir za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji obuhvata nekoliko ključnih institucija, odnosno aktera, svaki sa specifičnim ulogama i odgovornostima, koji zajednički rade na integraciji rodne perspektive u budžetski proces. Ovi elementi uključuju:

Ministarstvo finansija, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, ministarstva i druge državne institucije, lokalne samouprave, Narodnu skupštinu, Državnu revizorsku instituciju, međunarodne organizacije i nevladine organizacije, akademske i istraživačke institucije, medije i privatni sektor.

UTICAJI RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA U REPUBLICI SRBIJI

Za potrebe istraživanja uticaja rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji, autor koristi nalaze i podatke o broju korisnika budžetskih sredstava Republike Srbije koji su implementirali rodno odgovorno budžetiranje u budžetski proces u periodu od 2016. do 2023. godine (Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo finansija i UN Women, 2022), kao i podatke za Republiku Srbiju iz Godišnjih izveštaja Svetskog ekonomskog foruma o utvrđivanju rodnog jaza za period od 2016. do 2023. godine (World Economic Forum, 2015-2023), osim za 2019. godinu. Naime, Svetski ekonomski forum nije vršio izradu izveštaja o utvrđivanju rodnog jaza za 2019. godinu zbog promene u metodologiji i prikupljanju podataka.

Izveštaji Svetskog ekonomskog foruma o utvrđivanju rodnog jaza, poznati kao Global Gender Gap Reports, pružaju sveobuhvatnu analizu rodne ravnopravnosti u različitim zemljama sveta. Svaka zemlja se rangira na osnovu rezultata u ovim oblastima, čime se omogućava poređenje između zemalja i praćenje napretka kroz vreme. Izveštaji identifikuju vodeće zemlje u postizanju rodne ravnopravnosti, kao i oblasti u kojima su potrebna poboljšanja. Ovi izveštaji procenjuju napredak zemalja u smanjivanju rodnog jaza u četiri ključne oblasti: Ekonomsko učešće i mogućnosti: uključujući pokazatelje kao što su učešće žena u radnoj snazi, jednakost plata i učešće u visoko kvalifikovanim poslovima:

1. Obrazovna dostignuća: merenje ravnopravnosti u pristupu osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju;
2. Zdravlje i opstanak: razmatra pokazatelje kao što su očekivano trajanje života i odnos polova pri rođenju i
3. Političko osnaživanje: procenjuje učešće žena u političkom životu, uključujući prisustvo žena na rukovodećim pozicijama i u parlamentima.

Svaka zemlja dobija skor između 0 i 1 za svaku od četiri oblasti, gde 1 predstavlja punu ravnopravnost, a 0 apsolutnu neravnopravnost.

Prosečan skor iz sve četiri oblasti daje ukupni rezultat za svaku zemlju (indeks rodnog jaza). Zemlje su u izveštajima Svetskog ekonomskog foruma rangirane na osnovu ukupnog skora, od najviše do najniže.

Autor je istraživanje sproveo izvršenjem linearne regresione analize u softverskom paketu za statističku analizu podataka SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Za izvršenje analize, ukupni indikator rodnog jaza iz izveštaja Svetskog ekonomskog foruma je postavljen za zavisnu promenljivu, dok su nezavisne promenljive specifični aspekti rodne ravnopravnosti iz izveštaja Svetskog ekonomskog foruma (ekonomsko učešće i mogućnosti, obrazovna dostignuća, zdravlje i opstanak i političko osnaživanje), kao i broj korisnika budžetskih sredstava u Republici Srbiji koji su implementirali rodno odgovorno budžetiranje. Ovakav pristup omogućio je autoru da proceni koliko svaka od ovih nezavisnih promenljivih doprinosi varijaciji u ukupnom indikatoru rodnog jaza, kao i da identifikuje koje od ovih faktora imaju statistički značajan uticaj. Prilikom analize izveštaja fokus je na nezavisnoj promenljivoj „Broj budžetskih korisnika”, odnosno na broj korisnika budžetskih sredstava u Republici Srbiji koji su implementirali rodno odgovorno budžetiranje.

U tabeli 1. prikazana je deskriptivna statistika zavisne i nezavisno promenljivih.

Tabela 1. *Pregled deskriptivne statistike*

	Mean	Std. Deviation	N
Indeks_rodnog_jaza	0,74400	0,025293	8
Ekonomsko_učešće_i_mogućnosti	0,68538	0,017808	8
Obrazovna_dostignuća	0,99738	0,001061	8
Zdravlje_i_opstanak	0,97338	0,004373	8
Političko_osnaživanje	0,32038	0,088715	8
Broj_budžetskih_korisnika	29,38	19,405	8

Izvor: Istraživanje autora.

Prethodni pregled nudi osnovni uvid u distribuciju i varijabilnost promenljivih u datom skupu podataka, za 8 uzoraka. Vezano za nezavisnu

varijablu „Broj_budžetskih_korisnika”, prosečan broj budžetskih korisnika je 29,38, sa velikom standardnom devijacijom od 19,405.

U tabeli 2. prikazani su koeficijenti korelacije između različitih varijabli koje su uključene u analizu.

Tabela 2. Pregled koeficijenata korelacije

		Indeks rodnog jaza	Ekonomsko učešće i mogućnosti	Obrazovna dostignuća	Zdravlje i opstanak	Političko osnaživa nje	Broj budžetskih korisnika
Pearson Correlation	Indeks rodnog jaza	1	0,796	0,73	-0,573	0,995	0,763
	Ekonomsko učešće i mogućnosti	0,796	1	0,574	-0,739	0,732	0,73
	Obrazovna dostignuća	0,73	0,574	1	-0,219	0,716	0,888
	Zdravlje i opstanak	-0,573	-0,739	-0,219	1	-0,546	-0,273
	Političko osnaživanje	0,995	0,732	0,716	-0,546	1	0,725
	Broj budžetskih korisnika	0,763	0,73	0,888	-0,273	0,725	1
Sig. (1-tailed)	Indeks rodnog jaza	.	0,009	0,02	0,069	0	0,014
	Ekonomsko učešće i mogućnosti	0,009	.	0,068	0,018	0,02	0,02
	Obrazovna dostignuća	0,02	0,068	.	0,301	0,023	0,001
	Zdravlje i opstanak	0,069	0,018	0,301	.	0,081	0,248
	Političko osnaživanje	0	0,02	0,023	0,081	.	0,021
	Broj budžetskih korisnika	0,014	0,02	0,002	0,257	0,021	.

Izvor: Istraživanje autora.

Korelacija između nezavisne varijable „Broj_budžetskih_korisnika” i zavisne varijable „Indeks_rodnog_jaza” iznosi 0,763, što ukazuje na jaku pozitivnu korelaciju između ove dve varijable. To znači da postoji tendencija da se povećanje broja budžetskih korisnika povezuje sa povećanjem Indeksa rodnog jaza.

Konkretno, kada se povećava broj budžetskih korisnika, možemo očekivati da će se povećati i Indeks rodnog jaza, što sugerise da veći broj budžetskih korisnika može biti povezan sa većom rodnom jednakosti ili napretkom u oblastima koje se odnose na rodnu ravnopravnost.

Ovo je važan nalaz, posebno u kontekstu politika i programa koji se odnose na povećanje broja budžetskih korisnika ili na unapređenje rodne ravnopravnosti.

Pored navedenog, korelacijska analiza pruža uvid u odnos između nezavisne varijable „Broj_budžetskih_korisnika” i drugih nezavisnih varijabli koje su uključene u analizu, sa sledećim objašnjenjima:

- **Ekonomsko_učešće_i_mogućnosti:** Postoji jaka pozitivna korelacija (0,730) između „Broj_budžetskih_korisnika” i „Ekonomsko_učešće_i_mogućnosti”. To znači da povećanje broja budžetskih korisnika prati povećanje ekonomskog učešća i mogućnosti.
- **Obrazovna_dostignuća:** Takođe postoji jaka pozitivna korelacija (0,888) između „Broj_budžetskih_korisnika” i „Obrazovna_dostignuća”. To sugeriše da veći broj budžetskih korisnika obično ide ruku pod ruku sa većim obrazovnim dostignućima.
- **Zdravlje_i_opstanak:** Korelacija između „Broj_budžetskih_korisnika” i „Zdravlje_i_opstanak” nije toliko jaka (-0,273), ali je ipak negativna. To bi moglo značiti da veći broj budžetskih korisnika može biti povezan sa smanjenjem nivoa zdravlja i opstanka, mada ova veza nije tako izražena kao što je kod drugih varijabli.
- **Političko_osnaživanje:** Postoji jaka pozitivna korelacija (0,725) između varijabli „Broj_budžetskih_korisnika” i „Političko_osnaživanje”. To ukazuje da veći broj budžetskih korisnika obično prati veće političko osnaživanje.

Ovi odnosi sugerišu da „Broj_budžetskih_korisnika” može biti povezan sa različitim socijalnim i ekonomskim aspektima, kao što su ekonomska aktivnost, obrazovanje, zdravlje i političko osnaživanje. Međutim, važno je imati na umu da korelacija ne implicira uzročno-posledični odnos. Naredno istraživanje može biti potrebno da bi se bolje razumeli ovi odnosi.

Vrednosti „Sig. (1-tailed)”, odnosno signifikantnosti za jednostrani test, koje su navedene u tabeli predstavljaju p-vrednost za jednokratnu statističku hipotezu u testiranju korelacije između varijabli. Ova vrednost govori o verovatnoći da se dobije takva ili veća vrednost korelacije ako nema stvarne korelacije između varijabli.

Kada je reč o „Sig. (1-tailed)” za nezavisnu varijablu „Broj_budžetskih_korisnika” i zavisnu varijablu „Indeks_rodnog_jaza”,

vrednost je 0,014. Ovo znači da postoji 1,4% verovatnoća da se dobije takva ili veća korelacija između ove dve varijable ako nema stvarne korelacije između njih. Budući da je ova vrednost manja od uobičajenog praga značajnosti od 0,05, možemo zaključiti da postoji statistički značajna pozitivna korelacija između varijabli „Broj_budžetskih_korisnika” i „Indeks_rodnog_jaza” na nivou značajnosti od 0,05.

Slično tome, vrednosti „Sig. (1-tailed)” za „Broj_budžetskih_korisnika” i ostale nezavisne promenljive („Ekonomsko_učešće_i_mogućnosti”, „Obrazovna_dostignuća”, „Zdravlje_i_opstanak” i „Političko_osnaživanje”), predstavljaju verovatnoću da se dobije takva ili veća korelacija ako nema stvarne korelacije između „Broj_budžetskih_korisnika” i svake od tih promenljivih. Ako su ove vrednosti manje od uobičajenog praga značajnosti od 0,05, to ukazuje na to da postoji statistički značajna korelacija između „Broj_budžetskih_korisnika” i svake od tih nezavisnih promenljivih. Ukratko, vrednosti „Sig. (1-tailed)” nam govore o verovatnoći da se dobije takva ili veća korelacija ako nema stvarne korelacije između varijabli. Ako su ove vrednosti manje od određenog nivoa značajnosti (obično 0,05), smatramo da postoji statistički značajna korelacija između varijabli.

Nakon sprovedenog istraživanja, može se zaključiti da je implementacija rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji dovela je do značajnih pozitivnih promena u budžetskim politikama. Ove promene su poboljšale efikasnost i pravičnost alokacije resursa, unapredile kvalitet javnih usluga, podržale ekonomsko osnaživanje žena i povećale političku participaciju žena. Rezultati pokazuju da je rodno odgovorno budžetiranje u Republici Srbiji postalo značajan instrument za unapređenje rodne ravnopravnosti u društvu.

Istraživanja i studije o efektima rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji do sada su pokazala niz pozitivnih rezultata, ali i identifikovala neka područja koja zahtevaju dodatnu pažnju i unapređenje (Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo finansija i UN Women, 2022). Ključni nalazi istraživanja su:

- Povećana vidljivost rodno zasnovanih problema: Studije su pokazale da je implementacija rodno odgovornog budžetiranja povećalo vidljivost rodno zasnovanih problema u budžetskom procesu.
- Poboljšanje u raspodeli resursa: Analize su pokazale da je rodno odgovorno budžetiranje doprinelo poboljšanju raspodele javnih

resursa na način koji bolje odgovara potrebama žena i marginalizovanih grupa.

- Smanjenje rodne nejednakosti: Istraživanja su pokazala da je implementacija rodno odgovornog budžetiranja doprinelo smanjenju određenih oblika rodne nejednakosti, kao što su razlike u pristupu obrazovanju i zdravstvenim uslugama između polova.
- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Studije su istakle da je implementacija rodno odgovornog budžetiranja doprinela jačanju kapaciteta institucija na svim nivoima vlasti za analizu i praćenje rodno zasnovanih efekata budžetskih politika i programa. To je omogućilo efikasnije planiranje i alokaciju resursa radi postizanja rodne ravnopravnosti.
- Potreba za daljim unapređenjem: Iako su postignuti pozitivni rezultati, istraživanja su identifikovala i neka područja koja zahtevaju dalje unapređenje. To uključuje poboljšanje prikupljanja rodno disgregiranih podataka, jačanje monitoringa i evaluacije efekata rodno odgovornog budžetiranja, kao i osnaživanje participacije žena i marginalizovanih grupa u budžetskom procesu.

Ukratko, istraživanja o efektima rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji do sada su ukazala na pozitivne promene u pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti, ali istovremeno su naglasila potrebu za kontinuiranim naporima kako bi se održali i unapredili postignuti rezultati.

IZAZOVI U IMPLEMENTACIJI RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA U REPUBLICI SRBIJI

Nedostatak resursa i kapaciteta može predstavljati ozbiljan izazov u procesu implementacije rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji. Ovaj nedostatak može se manifestovati na različitim nivoima, što može ometati efikasnu primenu ove prakse. Neki od ključnih razloga koji doprinose nedostatku resursa i kapaciteta u implementaciji rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji uključuju:

- Nedovoljna finansijska sredstva: Nedostatak budžetskih sredstava namenjenih za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja može ograničiti obuku, izgradnju kapaciteta, praćenje i evaluaciju.

- Nedostatak obučenog osoblja: Nedostatak stručnjaka i zaposlenih sa znanjem i veštinama u oblasti rodno budžetiranja može otežati efikasnu primenu ove prakse.
- Nedostatak političke podrške: Nedostatak političke volje i podrške za integraciju rodne perspektive u budžetiranje može doprineti nedostatku resursa i kapaciteta.
- Nedostatak svesti i razumevanja: Nedovoljna svest i razumevanje o značaju rodne ravnopravnosti u javnim finansijama može rezultirati nedostatkom resursa i kapaciteta za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja.

Kako bi se prevazišli ovi izazovi, važno je da se preduzmu određene mere, uključujući:

- Povećanje finansijskih resursa za programe obuke i edukacije o rodnoj ravnopravnosti i rodno odgovornom budžetiranju.
- Razvoj kapaciteta zaposlenih u javnim institucijama putem obuka, seminara i mentorskih programa.
- Jačanje političke volje i podrške za inkluzivno budžetiranje sa osvrtnom na rodnu ravnopravnost.
- Kontinuirana edukacija i podizanje svesti o rodnoj ravnopravnosti među svim relevantnim akterima u javnom sektoru.

Nedostatak resursa i kapaciteta u implementaciji rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji predstavlja značajan izazov za efikasnu i održivu primenu ove prakse.

Osim toga, nedostatak političke volje može biti jedan od glavnih prepreka u implementaciji rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji. Rodno odgovorno budžetiranje je pristup koji ima za cilj da se analizira i proceni kako javni budžet i politike utiču na žene i muškarce na različite načine, te da se ta analiza uzme u obzir prilikom planiranja i donošenja budžetskih odluka. Kako bi se prevazišao nedostatak političke volje, potrebno je raditi na podizanju svesti, obuci i motivaciji državnih institucija i donosioca odluka o značaju rodne ravnopravnosti, kao i o potencijalnim koristima implementacije rodno odgovornog budžetiranja.

Pored navedenog, implementacija rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji suočava se sa nekoliko socijalno-kulturnih prepreka koje mogu otežati proces. U pitanju su sledeće ključne prepreke: patrijarhalne norme i stereotipi, nedostatak rodne osvešćenosti, otpor promenama, nedostatak resursa, nedovoljna participacija žena i ograničena podrška

javnosti. Prevazilaženje ovih socijalno-kulturnih prepreka zahteva dugoročne napore u promociji rodne ravnopravnosti, osnaživanju žena i marginalizovanih grupa, kao i kontinuiranom edukacijom i osvešćivanjem javnosti o važnosti rodno odgovornog budžetiranja.

ZAKLJUČAK

Nalazi istraživanja vezanih za implementaciju rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji ukazuju na pozitivne promene koje je rodno odgovorno budžetiranje donelo, ali istovremeno ističu potrebu za nastavkom napora kako bi se očuvali i unapredili postignuti rezultati u ostvarivanju rodne ravnopravnosti.

Preporuke za unapređenje implementacije rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji:

- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Potrebno je kontinuirano ulagati u jačanje kapaciteta institucija na svim nivoima vlasti za sprovođenje rodno odgovornog budžetiranja.
- Poboljšanje prikupljanja rodno disagregiranih podataka: Ključno je poboljšati prikupljanje, analizu i dostupnost rodno disagregiranih podataka kako bi se omogućilo efikasnije planiranje i alokacija resursa.
- Osnaživanje participacije žena: Važno je osnažiti participaciju žena i marginalizovanih grupa u budžetskom procesu.
- Promocija rodne osvešćenosti: Potrebno je kontinuirano raditi na promociji rodne osvešćenosti među donosiocima odluka, javnim službenicima i široj javnosti.
- Integracija rodno odgovornog budžetiranja u političke procese: Rodno odgovorno budžetiranje treba integrisati u sve faze budžetskog ciklusa i političke procese kako bi postao sastavni deo javnih politika i programa.
- Saradnja sa civilnim društvom i međunarodnim partnerima: Važno je uspostaviti saradnju sa civilnim društvom, međunarodnim organizacijama i drugim relevantnim akterima kako bi se delila ekspertiza, razmenjivala iskustva i pružala podrška implementaciji rodno odgovornog budžetiranja.

Kombinacija ovih preporuka može doprineti efikasnijoj implementaciji rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji i unapređenju rodne ravnopravnosti u društvu.

Zaključno, implementacija rodno odgovornog budžetiranja u Republici Srbiji predstavlja važan korak ka ostvarivanju rodne ravnopravnosti u društvu. Kroz primenu rodno odgovornog budžetiranja, postignuti su određeni pozitivni rezultati, uključujući povećanu vidljivost rodno zasnovanih problema, promene u alokaciji budžetskih sredstava u korist žena i marginalizovanih grupa, jačanje institucionalnih kapaciteta i smanjenje određenih oblika rodne nejednakosti.

Međutim, uprkos postignutim pomacima, ostaje još mnogo izazova i prepreka koje treba prevazići. Patrijarhalne norme, nedostatak rodne osvešćenosti, otpor promenama, nedostatak resursa i nedovoljna participacija žena samo su neke od prepreka koje otežavaju implementaciju rodno odgovornog budžetiranja. Da bi se uspešno prebrodile ove prepreke, potrebno je kontinuirano ulagati u obuku, edukaciju i osnaživanje svih aktera u budžetskom procesu, promovisati participativni pristup koji uključuje šire društvo, osigurati prikupljanje rodno disgregiranih podataka i integrirati rodnu perspektivu u sve politike i programe.

U svetlu ovih izazova i potencijalnih rešenja, ključno je nastaviti sa promocijom rodne ravnopravnosti kao temeljnog principa javnih politika i nastaviti sa unapređenjem implementacije rodno odgovornog budžetiranja kao ključnog instrumenta za ostvarivanje tog cilja. Samo kroz zajedničke napore svih relevantnih aktera možemo graditi društvo koje je inkluzivno, pravedno i rodno ravnopravno.

LITERATURA

1. Babović, M. (2010). *Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi: EU i Srbija*. Beograd: Sociološko udruženje Srbije: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu: SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu, 245-246.
2. Đorđević, S. (2009). *Analize javnih politika*. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu/Čigoja štampa, 39.
3. EiGE (2020). Gender analysis, Preuzeto 07.06.2024: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-methods/gender-analysis>.
4. Kayumova, A. , Mukharlyamova, L., Konopleva, N. & Berezhnaya, I. (2018). Gender-Marked Idioms Defining a Male Person in Tatar and

- English. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3.
5. Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo finansija i UN Women (2022). Sedmi izveštaj o napretku u uvođenju rodno odgovornog budžetiranja u sistem planiranja javnih finansija u Republici Srbiji u 2021. godini (budžet za 2022. godinu). Beograd: Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, 7-29.
 6. Leach, M., Mehta, L. & Prabhakaran, P. (2016). *Gender equality and sustainable development: A pathways approach*. UN Women, 42-43.
 7. Marcal, K. (2016). *Who Cooked Adam Smith's Dinner? A Story About Women and Economics*. New York: Pegasus Books Ltd, 19-20.
 8. Nikolin, S., Vladislavljević, A. (2017). *Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) - nova praksa i zakonska obaveza u sistemu upravljanja javnim finansijama u Republici Srbiji*. UNDP, 4-5.
 9. Quinn, S. (2009). Gender budgeting: practical implementation. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe, 8-9, 21.
 10. Squires, J. (2007). *The New Politics of Gender Equality*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave, 35.
 11. United Nations Evaluation Group - UNEG (2014). Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluation - Towards UNEG Guidance, 12.
 12. World Economic Forum (2015). Global Gender Gap Report 2015 – Insight report, Geneva, Switzerland, 312-313.
 13. World Economic Forum (2016). Global Gender Gap Report 2016 – Insight report, Geneva, Switzerland, 310-311.
 14. World Economic Forum (2017). Global Gender Gap Report 2017 – Insight report, Geneva, Switzerland, 290-291.
 15. World Economic Forum (2018). Global Gender Gap Report 2018 – Insight report, Geneva, Switzerland, 241-242.
 16. World Economic Forum (2020). Global Gender Gap Report 2020 – Insight report, Geneva, Switzerland, 305-306.
 17. World Economic Forum (2021). Global Gender Gap Report 2021 – Insight report, Geneva, Switzerland, 339-340.
 18. World Economic Forum (2022). Global Gender Gap Report 2022 – Insight report, Geneva, Switzerland, 308-309.
 19. World Economic Forum (2023). Global Gender Gap Report 2023 – Insight report, Geneva, Switzerland, 317-318.

20. Zakon o budžetskom sistemu („Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - ispr., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - dr. zakon, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020, 118/2021, 138/2022, 118/2021 - dr. zakon, 92/2023 i 94/2024).

GENDER RESPONSIBLE BUDGETING: ASSESSMENT OF IMPLEMENTATION, IMPACT AND CHALLENGES IN SERBIA

Danko Kosorić

Abstract: *Gender-responsive budgeting is a key strategy for promoting gender equality and fair distribution of resources in society. The implementation of this concept in the Republic of Serbia faces numerous challenges, but at the same time it has the potential to significantly influence the improvement of the position of women and other vulnerable groups. This overview paper aims to analyze the current situation in the Republic of Serbia when it comes to the implementation, impact and challenges of gender-responsive budgeting. The research aims to identify key goals, analyze the achieved results, as well as identify obstacles and recommendations for the improvement of this area. Through a comprehensive analysis, the work will contribute to a better understanding of the importance of gender-responsive budgeting in the Republic of Serbia and suggest steps towards improving this area in the future.*

Keywords: *gender-responsive budgeting, gender equality, distribution of resources, Republic of Serbia.*